

SAMVERKAN MED VÅRDNADSHAVARE

Transspråkande – bakgrund, teorier och praktiska exempel

Inom didaktisk flerspråkighetsforskning lyfts särskilt vikten av att skolan samarbetar med vårdnadshavare och inte betraktar språksvårigheter som ett hinder för sådan samverkan. Det finns många möjligheter att inbjuda föräldrar till sådant samarbete om man arbetar transspråkande. Samarbetsläxor är ett sådant exempel, det vill säga att eleverna får flerspråkiga läxor som ska utföras både på första- och andraspråket och där föräldrarna då får möjlighet att stödja sina barn i läxarbetet genom det språk som är deras starkaste språk. Sådana läxor kan handla om att exempelvis tillsammans gå igenom begrepp i ett ämne, intervjua föräldrarna eller tillsammans översätta en svensk text till förstaspråket. Svensson & Khalid (2017) har intervjuat några föräldrar som deltagit i sådant läxsamarbete och undersökt på vad sätt föräldrarnas förhållningssätt har betydelse för deras barns skolframgång. Det visade sig att föräldrarna upplevde att de fick bättre insyn i sina barns skolarbete och att de också själva fick möjlighet att utveckla sina kunskaper i svenska. Ett positivt förhållningssätt till barnens skolgång och uppmuntran till studier hade större betydelse för barnens resultat än föräldrarnas kunskaper i svenska.

Genom flerspråkiga samarbetsläxor visar lärarna både vårdnadshavare och barn att de har förtroende för vårdnadshavarna som läxmedhjälpare oavsett vilka kunskaper de har i svenska och oavsett vilken skolbakgrund de har. Det är viktigt för vårdnadshavarna men det skickar också signaler till barnen att lärarna litar på deras vårdnadshavare. Det är också viktigt för de flerspråkiga barnen och deras vårdnadshavare att skolan visar att det språk som talas i hemmet betraktas som ett språk för lärande och en källa för kunskap.

Praktiska exempel, förskoleklass

Att låta vårdnadshavare berätta om sig själva

De följande två beskrivningar av två lärare i förskolklasser handlar om när de samtalade med de flerspråkiga eleverna och deras vårdnadshavare för att låta vårdnadshavarna berätta om sig själva. Arbetslaget för F-3 hade bestämt att arbeta transspråkande genom att låta eleverna intervjua sina föräldrar hemma på förstaspråket och sedan berätta för klassen om intervjun på svenska. Lärarna i förskoleklass ansåg att det var för svårt för deras elever, så de bestämde att i stället samtala med föräldrar och barn tillsammans. Det första exemplet nedan är taget från en intervju när läraren berättade för forskaren om sina samtal. Det andra exemplet är en transkription av en ljudinspelning som en lärare gjorde och sedan lämnade över till forskaren tillsammans med kommentarer om samtalet (Svensson opublicerade papper). Ingen av lärarna hade tolk vid

dessa samtal. Samtalen ingick i skolans kompetensutveckling med fokus på flerspråkighet och därför spelade lärarna in samtalen. Alla vårdnadshavare hade skriftligt gett sitt medgivande (enligt Vetenskapsrådets etiska regler) till att de och deras barn fick bli inspelade och att materialet fick användas för forskning och undervisning.

”Jag hade skickat ut papper med frågor i förväg till dom flesta och det var bra för då var föräldrarna mer beredda och det gick lättare att prata”.

Den här läraren hade alltså delat ut en hel mängd frågor, som står i listan nedan. Frågorna fokuserade mycket konkreta fenomen från vårdnadshavarnas skolgång. Det underlättade samtalet eftersom det inte kom att handla om mer övergripande och abstrakta beskrivningar utan om den vardagliga verkligheten. Några vårdnadshavare hade inte så omfattande skolerfarenheter, men det fungerade ändå fint att tala om skolerfarenheter från hemlandet. Barnen var med vid samtalen och fick också frågor ibland.

Hur gammal är man när man börjar skolan? ...

Fick man mat i skolan? ...

Om ja, kostade maten pengar? ...

Fanns det någon matsal? ...

Var någonstans gick du i skolan? ...

Vad hade du för ämne i skolan? ...

Vad var roligast i skolan? ...

Hur många barn gick det i klassen? ...

Hur många barn gick det på hela skolan? ...

Hade ni raster i skolan? ...

Om ja, vad gjorde du på dem? ...

Hur många lärare fanns det? ...

Hur såg det ut där du gick i skolan:

Skolbyggnaden, klassrummet? ...

”Samtalen fick ta den tid de behövde” sa läraren ”och både barnen och föräldrarna var så intresserade och motiverade, att ställa upp svara på frågor och bli inspelade var mycket positivt. Föräldrarna var så stolta att få prata om sin egen skolgång ifrån sitt hemland och sin kultur. Det är ju också så viktigt att dom som kommer från ett annat land och med ett annat modersmål får prata klart utan att bli avbruten”.

Den här läraren hade också lämnat ut frågor om ord och uttryck:

Vad heter dessa vardagliga svenska ord på ert språk/modersmål?

Jag? ... Du? ...

Mamma? ... Pappa? ...

Jag heter? ...

Vad heter du? ...

Hej? ... God Morgon? ...

Ja? ... Nej? ...

Tack? ...

”Vi skrattade tillsammans och använde kroppsspråk när vi pratade om de här orden och jag försökte säga efter och lär mig dem. Det märktes att de tyckte det var så himla roligt att få prata om både skolan och de där orden. Det blev en sån fin kontakt”.

Den andra läraren valde infallsvinkeln mat. ”Jag tycker att det är intressant att mötas ”över mat” för alla har ett förhållande till vad de tycker om att äta och hur mycket tradition som är förknippad med mat, så jag valde att i samband med ett utvecklingssamtal fråga om festmat och vardagsmat för att upptäcka likheter och olikheter i våra olika kulturer”, sa läraren. Läraren transkriberade sitt samtal med vårdnadshavaren och eleven, och det återges ordagrant här nedan. I transkriptionen kan man se hur samtalet tar sig fram i korta repliker och hur både lärare och elev stödjer föräldern som berättar om vad man äter. Hon får stöd med ord av både sitt barn och läraren och man kan se hur hon sedan använder sig av ord som kommit fram genom dem. Samtalet går långsamt fram och läraren lotsar det framåt.

L = lärare, E = elev och F = förälder, # = paus, ## = längre paus

L: *Vet du, jag ville prata med mamma jag skulle vilja fråga mamma någonting om mat # också.*

F: *Mmm*

L: *Jag vill fråga # om man ## för du kommer ju från Kenya?*

F: *Mmm*

L: *Om man äter vardagsmat där, är det skillnad på när man äter varje dag och lagar för mat eller när man äter på fest? # Är det samma slags mat eller är det olika vardagsmat?*

E: *Olika*

L: *Och olika festmat?*

F: *Nej vi har ingen olika festmat.*

E: *Det är ris och det är den där ”angera”*

F: *Ris vi äter på fest och vi äter hemma också.*

L: *Ris.*

F: Beris # # beris (skrattar)
L: Vad är det för nåt?
F: Beris, det är ris (skrattar)
L: Jahaa! Men det är inte nåt...
E: gula
L: Tycker du om det?
F: Ja, hon säger # att vi äter
E: Gula
F: Vi äter ris
E: Gul med kyckling gillar jag.
F: Vi vi vi äter ris # # på festen säger hon
L: Ja
F: och vi äter ris och kyckling hemma också.
L: Ja
F: Oh vi har # # eh ingen skillnad mot fester
L: Nej
F: Och hemma.
L: Jaha
E: Ja
L: Vad är det som är skillnad. Är det, det att det är...?
F: Det är huvud# rätter.
L: Det är mer
F: Ja och man kanske har fler rätter # #: Ja fler rätter # mm
L: Ja # ja
F: Ja # # Så # vi bara # vi bara äter # en rätt # hemma du vet.
L: Javisst.
F: Men på festen kan vi äta 25
E: skrattar
F: Å # # Å # # då väljer man vilken man vill ha.
L: Är det stora fat då?
F: Ja precis. Jättestora.

Efteråt kommenterar läraren: "Jag tycker att jag försöker uppmuntra mamman och eleven att berätta mer om maten och matlagningen och firandet i Kenya. Jag bekräftar vad de berättar med små ja och ställer frågor för att förstå mer. Att låta det få ta tid att svara är viktigt. När jag lyssnar på inspelningen tänker jag att det är mycket viktigt att vara fokuserad, att skapa ett lugnt klimat och att vara förberedd.

Ovanstående exempel belyser hur lärare kan visa föräldrarna att de är intresserade av deras erfarenheter och språk och att sådana erfarenheter är en del av skolans verksamheter.

Litteratur

- Axelsson, Monica (2013). Flerspråkighet och lärande. I: Kenneth Hyltenstam & Inger Lindberg (red.), *Svenska som andraspråk i forskning, undervisning och samhälle*. 2:a utg. Lund: Studentlitteratur. 547–577.
- Baker, Colin (2001/2011). *Foundations of bilingual education and bilingualism*. 5:e utg. Clevedon: Multilingual Matters.
- Conteh, Jean & Meier, Gabriela (2014). Introduction. I: Jean Conteh & Gabriela Meier (red.), *The multilingual turn in languages education: Opportunities and challenges*. Bristol/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters. 1–14.
- Cummins, Jim (1976). The influence of bilingualism on cognitive growth: A synthesis of research findings and explanatory hypothesis. *Working papers on bilingualism*. Ontario: Institute for Studies in Education.
- Cummins, Jim (1996). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. Los Angeles: California Association for Bilingual Education.
- Cummins, Jim (2000). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cummins, Jim (2007). Rethinking monolingual instructional strategies in multilingual classrooms. *Canadian Journal of Applied Linguistics*, 10 (2), 221–240.
- Cummins, Jim (2017). *Flerspråkiga elever: Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Cummins, Jim & Early, Margaret (2011). *Identity texts: The collaborative creation of power in multilingual schools*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Cummins, Jim & Persad, Robin (2014). Teaching through a multilingual lens: The evolution of EAL policy and practice in Canada. *Education Matters*, 2(1), 3–40. 5(7), 7–16.
- Freebody, Peter & Luke, Allan (1990). Literacies programs: Debates and demands in cultural context. Prospect. *Australian Journal of TESOL*, 5(7), 7–16.
- García, Ofélia (2009). *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. Malden: Blackwell Publ.
- García, Ofélia & Li, Wei (2014). *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hornberger, Nancy H. (2004). The continua of biliteracy and the bilingual educator: Educational linguistics in practice. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 7 N, 2 & 3.

- Kenner, Charmian (2015). Becoming biliterate. How children learn about different writing systems. I: Helle Pia Laursen (red.), *Litteracitet och språklig mångfald* Lund: Studentlitteratur. 66–78.
- Kress, Gunther (2003). *Literacy in the new media age*. London: Routledge.
- Lindberg, Inger & Hyltenstam, Kenneth (2012). Flerspråkiga elevers språkutbildning. I: Mikael Olofson (red.), *Lärrollen i svenska som andraspråk*. Symposium 2012. Stockholm: Stockholms universitets förlag. 28–51.
- Lundkvist, Ulla (2015). När tvåspråkiga barn ger betydelsen form. I: Helle Pia Laursen (red.), *Litteracitet och språklig mångfald*. Lund: Studentlitteratur. 157–171.
- Möller Daugaard, Line (2015). Läsoplevelser på flera språk. I: Helle Pia Laursen (red.), *Litteracitet och språklig mångfald*. Lund: Studentlitteratur. 137–155.
- Olvegård, Lotta (2014). *Herravälde. Är det bara killar eller? Andraspråksläsare möter lärobokstexter i historia för gymnasieskolan*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*.
- Skolverket (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*.
- Svensson, Gudrun (opublicerade papper).
- Gudrun Svensson (2013). Lärares attityd vid uppföljning av elevsvar i flerspråkiga klassrum. I: Rosén, C., Simfors, P. & Sundberg, A-C. (eds) *Språk och undervisning*. Rapport från ASLA:s symposium i Linköping, maj 2012. ASLA:s skriftserie nr 24. 161–171.
- Svensson, Gudrun (2016). Ord i alla ämnen: Flerspråkiga elever och det skolrelaterade språket. I: Ewa Berg Nestlog & Desirée Fristedt, *Språk i alla ämnen för alla elever: Forskning och beprövad erfarenhet*. 53–73.
- Svensson, Gudrun & Khalid, Intisar (2017). Transspråkande för utveckling av flerspråkighet. I: Pirjo Lahdenperä & Eva Sundgren (red.), *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet*. (94–115). Stockholm: Liber.
- Søndergaard Kristensen, Kitte & Møller Daugaard, Line (2012). *Biliteracy i børnehaven: At arbejde med skrift på flere sprog i dagtilbud*. Aarhus Kommune: VIA University College.
- Thomas, Wayne & Collier, Virginia (1997). *School effectiveness for language minority students*. Washington: National Clearinghouse for Bilingual Education.

Wallerstedt, Anna-Britta (1997). *Den receptiva ordförståelsen hos invandrarelever och deras inlärningssituation. Rosa rapport 1. Rapporter om svenska som andraspråk. Institutet för svenska som andraspråk*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Williams, Cen (1996). Secondary education: Teaching in the bilingual situation. I: Cen Williams, Gwyn Lewis & Colin Baker (red.), *The language policy: Taking stock*. Llangefni: Community Associations Institute.

Østergaard, Winnie (2015). All världens alfabet. Att upptäcka den alfabetiska principen genom tvärspråkligt arbete. I: Helle Pia Laursen (red.), *Litteracitet och språklig mångfald*. Lund: Studentlitteratur. 307–336.

GUDRUN SVENSSON Ph D Gudrun Svensson har skrivit en avhandling om ungdomsspråk i mångspråkiga miljöer i Malmö, bland annat rosengårds-svenska. Gudrun är ursprungligen gymnasielärare i bland annat ämnet svenska som andraspråk men arbetar numera som lektor vid Linnéuniversitetet. Hennes forskningsfokus är frågor om andraspråksinlärning och flerspråkighet ur ett didaktiskt perspektiv. Sedan några år tillbaka handleder hon skolprojekt med utveckling av transspråkande i undervisningen.

Denna text beskriver teorierna bakom och framväxt av det som internationellt benämns translanguaging, transspråkande, samt belyser några exempel på hur transspråkande kan tillämpas i skolan.